

СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ: ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ І СУЧАСНОГО ВИМІРУ

Стаття досліджує сутність та джерела формування соціального капіталу з точки зору його основних компонент, в якості яких виступають довіра, соціальні взаємодії, цінності, норми. При цьому робиться спроба сформулювати ознаки, оцінювання яких, дасть можливість більш точно характеризувати рівень розвитку соціального капіталу на різних рівнях його прояву і перш за все на рівні підприємства.

Ключові слова: соціальний капітал, суспільні інститути, довіра, соціальні взаємодії, цінності, норми, правила поведінки, суспільне благо, власні інтереси, суспільні інтереси.

Соціальний капітал є тією категорією, яка отримала свою популярність і ввійшла в зарубіжний та вітчизняний науковий обіг в другій половині 90-х років ХХ століття. Проте, цьому факту передувала низка наукових узагальнень і концептуальних досліджень цього терміну та явища об'єктивної дійсності в працях Л. Дж. Ханіфана, Е. Дюркгейма, і М. Вебера та інших. Останні вважали, що основним компонентом соціального капіталу є довіра, яка характеризує особистість і за певних умов може перестати бути індивідуальною якістю та розповсюдитися в цілому на соціальну групу чи суспільство [1;]. Наступні дослідження значно розширили та збагатили сутність та зміст категорії «соціальний капітал», з як соціальних, так і економічних петицій мислення. Але відразу треба сказати, що в сучасних умовах існує широка розбіжність поглядів та відсутність спільної логічної бази, поверхневність аналізу, пов'язаних з висуваною категорією процесів, та сторін соціально-економічного життя. Все це безумовне стримує спроби методологічно наповнити, без сумніву, вдалий термін «соціальний капітал» новим сенсом та теоретико-прикладним змістом. На нашу думку, необхідно шукати вихід з цього положення за рахунок вже напрацьованого методологічного апарату тим паче, що сучасні економічні та соціальні дослідження мають необхідний досвід для постійного вдосконалення власних наукових пошуків.

Тому мета статті полягає в опрацюванні тих доробок, що зробили можливим висунення концепції соціального капіталу, і на їх основі та методологічній базі узагальнити та сформулювати понятійні засади і ознаки, оцінювання яких, дасть можливість більш точно характеризувати рівень розвитку(СК) на різних рівнях його прояву. Для цього необхідно вивчити глибинні витoki цього явища, джерела його походження пояснивши механізм дії соціального капіталу на соціально-економічні процеси.

Дослідженню соціального капіталу присвячено немало робіт теоретичного плацу, які були написані вченими-економістами, соціологами, психологами, журналістами, іншими зацікавленими особами. Деякі з них мають суто оглядовий характер, а деякі - практичний, але багато з робіт претендують на фундаментальний характер.

Серед таких авторів, що проявили зацікавленість ідеєю соціального капіталу з соціальних і економічних позицій слід назвати таких як П. Бурд'є, Р. Патнем, Дж. Коулман (соціолог, але його робота присвячена і економічним аспектам цього явища), Ф. Фукуяма [2;], а також російські вчені В. Радаєв, Й. Дискін, П. Шихіреєв, українські дослідники С. Архієреєв, М. Гуревичев, О. [4, с. 3-8] Демків та інші. Узагальнюючи розмаїття думок вітчизняних і зарубіжних авторів і не зупиняючись на широкій науковій полеміці стосовно суттєвих складових та характерних ознак соціального капіталу, зупинимось і сформулюємо найбільш цікаві та понятійно точні, на нашу думку, визначення, щоб на їх основі і класифікувати, і оцінити рівень розвитку (СК) у всіх формах його прояву.

Перш за все «соціальний капітал» (social capital) - це зв'язки між людьми і залежні від них норми довіри і поведінки, що створюють механізм соціальної взаємодії. В організації, наприклад, соціальний капітал є пусковим механізмом для співробітництва! і поширення знань, оскільки він дає основу для сприяння і координації контактів ні взаємодій.

Всесвітній банк визначає соціальний капітал як «інститути, відносини і норми, ЩО формують якісно і кількісно соціальні взаємодії в суспільстві».

Однак соціальний капітал - це не простий набір суспільних інститутів, незалежно і автономно функціонуючих, а навпаки, це те, що утримує їх разом та забезпечує зв'язок між ними за допомогою горизонтальних зв'язків і норм та взаємодій.

В українській довідковій літературі, зокрема в словнику з соціальної політики визначають, що (СК) - це «сукупність недержавних та некомерційних суб'єктів соціального життя, мережа їх взаємозв'язків, цінності та норми, яких вони дотримуються, а

також різні види діяльності, виконувані ними з власної ініціативи в рамках сформованої мережі зав'язків та дотриманням усталеної системи цінностей і норм» [3, с. 185].

Тому можна констатувати, що соціальний капітал - це феномен, який має суспільну, а не індивідуальну природу. Він(СК) притаманний самій структурі людських відносин і будучи пов'язаним з іншими людьми при цьому людина одержує безліч Переваг. Таким чином, соціальний капітал не може знаходитися в чийй би то було Власності, він являє собою суспільне благо, яким можуть користатися усі.

В науковій літературі прийнято розрізняти дві форми існування соціального капіталу:

- *Структурний*: суспільні інститути, мережі, асоціації; правила, яким підпорядковується їхнє існування;

- *Когнітивний*: довіра, відносини, цінності, норми і способи поведінки.

Ці форми мають відносну незалежність і можуть існувати як деякий суспільний Інститутзі своїм регламентом, довіра до якого серед людей може бути, наприклад, низькою, і в той же час люди можуть бути пов'язані довірою, загальними нормами і цінностями, не об'єднуючись при цьому в той чи інший суспільний інститут або інше формальне об'єднання.

Форми соціального капіталу можуть існувати та реалізуватися як мінімум на Трьох рівня (див. табл. 1.)

Таблиця 1

Форми існування та рівні реалізації соціального капіталу

Рівні формування соціального капіталу	Форми існування соціального капіталу	
	Структурний капітал	Когнітивний капітал
Макрорівень	Норми права, професійні Співтовариства державні інститути	Суспільні цінності й стандарти, довіра
Мезорівень	Громадські організації. ділові співтовариства. державні інститути	Суспільні й особисті цінності, довіра
Мікрорівень	Мережі у середині фірм, включення в Інтернаціональні мережі й співтовариства	Корпоративні цінності та норми, довіра

Усі рівні соціального капіталу знаходяться в тісній взаємодії, доповнюючи один одного. Значимі позитивні ефекти можливі тільки за умови достатньої розвиненості всіх трьох рівнів. Але, як вже зазначалося раніше, стрижнем існування соціального капіталу є довіра.

Слід спеціально зазначити, що довіра - це в тому числі й економічна категорія, що відбиває вплив на економіку існуючого в суспільстві рівня довіри громадян одне одному і до влади, а також довіра між державою, виробниками, споживачами. Якщо такої довіри мало, або ж зовсім немає, це несприятливо для всіх сфер буття, включно і для економічного розвитку країни.

Високий рівень загальної взаємної довіри, співробітництва, спілкування, взаєморозуміння - усе це складає соціальний капітал співтовариства, і чим краще він розвинутий, тим більших успіхів це співтовариство здатне досягти. Умови для розвитку соціального капіталу можуть спеціально створюватися і підтримуватися.

Відомий ряд факторів, що деструктивні впливи на розвиток соціального капіталу в організації. До них відносяться:

- прийнята в організації практика відсутності суто особистих робочих місць, коли кожний може зайняти будь-яке вільне з них. Така практика заважає людям відчувати свій особистий зв'язок зі своєю організацією і виразити прихильність до неї;
- різкі і радикальні зміни процесів в організації, що проводяться за будь-яку ціну, на шкоду сформованим у колективі нормам, цінностям і відносинам;
- надмірна концентрація уваги на лідері організації, переоцінка його ролі і значимості;
- лицемірство, подвійні і непрозорі стандарти корпоративної політики;
- невідповідність реальних дій керівництва заявленим цінностям компанії.

Тому, підводячи підсумок зазначимо, що високий рівень загальної взаємної довіри, співробітництва, спілкування, взаєморозуміння - усе це складає соціальний капітал співтовариства, підприємства, організації і суспільства в цілому. І чим краще він розвинутий, тим більших успіхів досягне цей колектив, галузь і це суспільство загалом.

Список використаних джерел

1. Інтернет - енциклопедія - Електронний ресурс. - Режим доступу: www.ru.wikipedia.org
2. Fukuyama F. Social Capital and Civil Society. The Institute of Public Policy, Ge Mason University, October 1999.
3. Семигіна Т. В. Словник із соціальної політики. - К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2005.
4. Гуревичев М.М. Социальный капитал: истоки и их эволюция // Социально.-экономика. - 2002.-№ 1-2.-С. 3-8.

***Annotation.** Article investigates essence and sources of formation of the social capital from the point of view of its cores a component in which quality act trust, social interactions, values, norms. Attempt to formulate signs, estimation, which thus becomes, will give the chance to characterise more precisely a level of development of the social capital at different levels of its display.*

***Key words:** the social capital, public institutes, trust, social interactions, values, norms, behaviour rules, the public blessing, own interests, public interests.*

УДК 330.341.41:338.3(477)

Ю.С. Латер, *к.е.п., професор*; **Г.Г. Зелик**, *к.е.п., доцент*,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка

ВІДПОВІДНІСТЬ СТРУКТУРИ ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ СУЧАСНИМ ТЕХНОЛОГІЧНИМ УКЛАДАМ

Визначено сучасний стан науково-технічного потенціалу України і його відповідальність новітнім технологічним укладом, що впроваджуються в економіки розвинених країн світу.

***Ключові слова:** технологічний уклад, наукоємні виробництва і галузі, структура технологічного укладу.*

Автором теорії технологічних укладів можна вважати видатного російського вченого М.Д.Кондратьєва, який досліджував періодичність існування довгих хвиль в економіці передових країн світу [1]. Технологічний уклад можна визначити як комплекс провідних поєднаних галузей основою функціонування яких є відповідні своєму історичному періоді розвитку технології. У цьому сенсі технологію слід розглядати як науково-технічну основу виробництва товарів та надання послуг.

Життєвий цикл технологічного укладу охоплює приблизно сторіччя, при цьому період його домінування в розвитку економіки складає 40-60 років.

Комплекс базисних сукупностей технологічно поєднаних виробництв утворюють ядро технологічного укладу. Технологічні нововведення, які приймають участь в Ного створенні, отримали назву ключовий чинник. Галузі, які відіграють провідну роль в розповсюдженні нового технологічного укладу, є його конструктивно утворюючими галузями.